

واحد فنی:

مدیر فنی: حامد یزدانی، مدیر هنری: مهدی سلامی
طراح گرافیک و صفحه آرایی: حمید یزدانی، سعید غفوری و امید روشنگر
عکس: گروه عکس همشهری، ویرایش عکس: کامیاب نویدی
ویرایش متن: سمانه مومن، هاله جوانفر، اعظم آجور بندیان

چاپ: همشهری
توزیع و اشتراک:
موسسه نشر گستر امروز نوین
پدیرش آگهی: ۸۴۳۲۱۰۰۰

صندوق پستی:
۱۹۳۹۵۵۴۴۶
تلفن: ۲۳۰۲۳۴۶۴
نمابر: ۲۲۰۴۶۰۶۷



گروه ضمايم همشهری ناشر نشریات:

دوچرخه، بچه‌ها، خانواده، پایداری، اقتصاد،
تندرستی، خردنامه، داستان، دانستنیها،
سرزمین من، ماه، معماری، ۲۴، شهرنگار،
سرخ و محله

نشانی: تهران، خیابان ولیعصر ۴، ترسیده به پارکوی،
کوچه شهید فریبتی، شماره ۱۴، روزنامه همشهری

بهترین قصه‌های تاریخی تهران
جایزه می‌گیرند

صفحات «روایت تهران» که پیش‌روی شماست، به انعکاس روایت‌های خواندنی تاریخ تهران قدیم و سرگذشت شخصیت‌ها و نامداران خیابان‌ها و گذرگاه‌ها و واقعه‌های تأثیرگذار و تاریخ شفاهی طهران تعلق دارد. با عکس‌های یادمانداز خاطرات تهران دیرپو و قصه‌ها و ماجراهای پس‌پشت این عکس‌ها، شما هم می‌توانید در انتشار این صفحه که متعلق به خود شما و شهر شماست ما را همراهی کنید. «همشهری» بهترین عکس‌ها و قصه‌هایی را که برای ما ارسال می‌کنید با نام خودتان منتشر و به شما «همشهریان همراه» هدیه‌ای تقدیم می‌کند.
نشانی و شماره تماس ما: ۲۲۰۲۳۴۵۵-۴۶۴، mahaleh@hamshahri.org، ۲۲۰۲۳۴۵۵

تسویه حساب قیصر با کریم آق منگل



موضوع:
حمام نواب
ویژگی:
لوکیشن
یکی از جنجالی‌ترین
سکانس‌های
سینمایی

در این محله و همین حمام شاهد ماجراهای بسیار بوده که با نگاهی هنرمندانه در فیلم قیصر به تصویر کشیده شده.

حمام نواب که در گذر امامزاده یحیی (ع) واقع شده در دوره قاجار و توسط دو دختر قاجاری ساخته شد و معماری چشم‌نوازی دارد، اما وجه تاریخی این حمام بعد از اکران فیلم قیصر به سایه رفته و کمتر مورد توجه قرار گرفته است. قدیمی‌ها روایت می‌کنند که حمام نواب را پایین‌تر از سطح زمین ساختند و آب حمام از قنات حاج‌علی رضا که یکی از نخستین قنات‌های اودلاجان در دوره قاجار به‌شمار می‌رفت تأمین می‌شد. حدادی درباره ویژگی‌های این حمام قاجاری می‌گوید: «حمام نواب دست کم ۱۵۰ سال قدمت دارد. این حمام، سر‌بینه، هشتی، رختکن، استخر و خزینه داشته و معماری سقف آن به‌گونه‌ای است که از نور طبیعی بهره می‌برد. حمام دوقلوی اودلاجان هم نخستین حمام تهران بود که دو بخش مردانه و زنانه مجزا داشت و می‌توان آن را جزو حمام‌های خاص تاریخی تهران دانست اما معماری قابل‌اعتنایی نداشت و هرگز لوکیشن یکی از مشهورترین فیلم‌های تاریخ سینمای ایران نبود.» حمام نواب بعد از ترمیم و بازسازی برای مدتی سفره‌خانه بود و بعدها به موزه تبدیل شد اما هم‌اکنون درهای آن روی عموم بسته است.

حمام نواب، جزو معدود حمام‌های تاریخی این محله است که بعد از اکران فیلم سینمایی قیصر به اوج شهرت رسید و شاید همین شهرت روزافزون مانع از تخریب آن شد. نام حمام نواب از وقتی سر زبان‌ها افتاد که فیلم سینمایی قیصر در تهران اکران شد. با گذشت ۵۵ سال از اکران این فیلم هنوز از حمام نواب به‌عنوان یکی از خاص‌ترین حمام‌های تهران نام می‌برند و بیشتر تهران‌نشین‌ها می‌دانند که این حمام قاجاری لوکیشن یکی از به‌یادماندنی‌ترین سکانس‌های تاریخ سینمای ایران بوده است؛ جایی که نقش اول فیلم به خونخواهی خواهر و برادرش، یکی از برادران آق منگل را به قتل می‌رساند و تماشاگر را با خودش همراه می‌کند. نصرالله حدادی، تهران‌پژوه، معتقد است حمام نواب را باید به‌عنوان یکی از خاص‌ترین حمام‌های تاریخی تهران معرفی کرد: «از سال ۱۳۴۸ که فیلم قیصر اکران شد تاکنون بارها این پرسش مطرح شده که چرا مسعود کیمیایی حمام نواب را برای یکی از جنجالی‌ترین سکانس‌های این فیلم انتخاب کرد. مسعود کیمیایی بچه محله اودلاجان بود و با احتمال قریب به یقین

وقف پاکیزگی



موضوع:
حمام‌های
وقفی
ویژگی:
ساخت بنای
عام‌المنفعه

رفت که حمام به‌عنوان یک بنای مذهبی و عام‌المنفعه برای مسلمانان محل کسب اجر و پاداش اخروی می‌گفت و همچون دیگر بناها وقف می‌شد.

از جمله حمام‌های وقفی و قدیمی تهران، حمام خانم یا قبله است که وقف‌نامه جالب و متفاوتی دارد. یگانه حق پرست یا به قول اهالی، عموحسن به‌همراه دادی‌اش، قربانعلی بادامی، حمام قبله را اداره می‌کنند. عموحسن درباره وقف حمام قبله برای امام حسین (ع) می‌گوید: «۱۵۰ سال پیش این حمام برای حضرت امام حسین (ع) وقف شد. با این نیت که هر روز ۷ نفر بدون دادن مزد غسل کنند. این حمام در دوره موشک‌باران تهران ۲ سال تعطیل بود. بعد از آن در سال‌های ۸۸ و ۹۰ اداره میراث فرهنگی بخش نمازخانه، خزینه قدیم، گنبد و دیوارها را مرمت کرد. البته برای مرمت حمام هنوز اعتباری در نظر نگرفته‌اند. این حمام صرفاً برای مشتریان مرد فعالیت می‌کند. حدود ۳۲ سال با سایر کارکنان در این حمام کار کرده‌ام و اغلب در مشاغل چون کار در موتورخانه، قطارکش، مشست و مالچی، کیسه‌کش، صابون‌زن، شکسته‌بند و رگ‌گیر کار کرده‌ام. تا دم‌نرفته بگویم که تجربه طب سنتی را سابقاً از دکتر کرمانشاهی در محله پامنار یاد گرفته‌ام.»

حمام در کنار بازار، مسجد و مدرسه جزو ارکان اصلی محله‌های تهران قدیم به‌شمار می‌رفت. براساس اسناد، اغلب حمام‌های قدیمی تهران، وقفی است. در دستورات و احکام دینی اسلام، نظافت، استحمام و انجام غسل توصیه شده و یکی از شروط مهم برای ادای نماز، پاک و تمیز بودن جسم است. به همین خاطر یکی از موقوفات در گذشته ساخت حمام بود. حمام‌های وقفی جدا از اهمیت تأمین بهداشت، پاکیزگی، کارکرد اجتماعی و زیباشناختی، نمود بیشتری در حوزه کارکرد دینی داشتند. حمام‌های خانم، کشوری، پامنار، کدخدا، گلشن و کن از جمله حمام‌های وقفی تهران به‌شمار می‌رود. علیرضا زمانی، تهران‌پژوه، درباره حمام‌های وقفی تهران می‌گوید: «مردم توان مالی برای ساخت حمام اختصاصی نداشتند و در پی به‌وجود آمدن سنت حسنه وقف و بازتاب آن، حمام‌های عمومی برای سازندگان و وقف‌کنندگان آن اهمیت پیدا کرد. روند ساخت حمام‌ها آنچنان پیش

فتحعلی شاه اینجا برادرش را کور کرد!



موضوع:
حمام بوعلی
ویژگی:
مورد توجه
رجال و محل
برگزاری مراسم
محلی

گرما به بوعلی در دزاشیب یکی از قدیمی‌ترین حمام‌های شمیران است که قدمت آن به دوران صفویه می‌رسد. گرما به بوعلی پس از سال‌ها متروک ماندن، اکنون تغییر کاربری داده و به رستوران تبدیل شده است اما در روزگار گذشته آنقدر شهرت داشت که شاه و شاهزاده هم برای حمام کردن روانه اینجای می‌شدند.

روایت شده که فتحعلی شاه قاجار برادری به نام حسینقلی خان داشت که رقیب او بود و ادعای پادشاهی داشت. شاه تصمیم گرفت او را تنبیه کند و به همین دلیل او را به باغی در فرمانیه فرستاد؛ جایی که از دارالخلافه دور بود و تنبیه درخوری برای این برادر باغی به‌شمار می‌رفت اما رابطه این دو برادر آنقدر شکراب شده بود که حتی تبعید هم فتحعلی شاه را راضی نکرد و در نهایت برادر را به حمام بوعلی کشاند و چشم‌های حسینقلی خان را در همین حمام دزاشیب کور کرد و او را به قتل رساند.

این ماجرای تلخ، آنقدر میان اهالی دزاشیب که روستایی کوچک در شمیران بود، پیچید که آنها باغ تبعیدگاه حسینقلی خان را «باغ نظر» نامیدند؛ نامی که به ماجرای رابطه شاه قاجار و برادرش و نیز کور کردن چشم‌های حسینقلی خان در حمام آبادی دزاشیب مرتبط می‌شد. اگرچه دیگر نشانی از این باغ در دزاشیب باقی نمانده اما حکایت باغ نظر هنوز یکی از روایت‌هایی است که موسفیدان محله دزاشیب در دوره‌های ما برای جوانان تعریف می‌کنند.

حمام رجال، پاتوق شاه و شاهزاده

محمد عباسی از اهالی قدیمی محله می‌گوید: «حمام دزاشیب به دلیل اینکه مورد توجه رجال قاجاری بود، به حمام رجال هم شهرت داشت. البته افراد محلی هم از این حمام استفاده می‌کردند اما هنگام حضور درباریان و شاهزادگان، حمام در قرق آنها بود. حمام متعلق به اوس کریم طوقانی بود، روزهای جمعه و شنبه مختص آقایان و روزهای دیگر هفته به بانوان اختصاص داشت. در روزهای خاص که جشن دامادی، حنابندان یا ختنه‌سوران در این حمام برگزار می‌شد، علی‌اکبر جباری را خبر می‌کردند تا موی سر داماد و همراهمان را کوتاه کند. علی‌اکبر هم سلمانی می‌کرد و هم شکسته‌بند بود و هم نوزادان پسر را ختنه می‌کرد.»

خاطرات خوش دورهمی زنان

روزهایی که حنابندان یا عروسی یکی از دختران محله بود، زنان محله و اقوام، عروس خانم را برای رفتن به حمام همراهی می‌کردند. سورا و سات جشن همراه با هلهله زنان در حمام می‌پیچید و تا ساعت‌ها به خوردن شیرینی و تنقلات مشغول می‌شدند. گرما به بوعلی با همه خاطرات خوشی که برای اهالی قدیمی دزاشیب داشت، چند پله پایین‌تر از خیابان قرار داشت و از نمای بیرونی، کمی هم ترسناک به‌نظر می‌رسید.